

OMAGIEREA ILUSTRULUI N. TITULESCU

Gheorghe Buzatu

Diplomația României din perioada 1919-1939 a fost conformă tradițiilor istorice ale țării și a avansat un program îmbrățișând exclusiv principii și obiective specifice raporturilor interstatale, precum, în rândul întâi, cooperarea internațională și egalitatea între state, combaterea revizionismului și excluderea războiului din viața internațională. Și tradițiile, și principiile sau obiectivele urmărite, și modul concret în care a fost practică diplomația României între cele două conflagrații mondiale, totul, dar absolut totul, poartă – astăzi, ca și atunci – un nume de primă mărime și de incontestabilă rezonanță universală – **NICOLAE TITULESCU**.

Ministru de Externe și de Finanțe al României în câte două rânduri, delegat la Conferința Păcii de la Paris din 1919-1920, titular al Legațiilor române de la Londra, Paris Bruxelles, delegat permanent al țării la Societatea Națiunilor de la Geneva cu începere din 1920, președinte – în mod excepțional – de două ori al Adunării Generale a Societății Națiunilor, principal negociator român în reglementarea inextricabilelor probleme ale reparațiilor și datoriilor noastre din primul război mondial către Marea Britanie și S.U.A., semnatar al Tratatului de Pace de la Trianon, prin care se recunoștea pe plan internațional Unirea Transilvaniei cu Patria-mamă, proclamată la 1 Decembrie 1918, făuritor al Convenției internaționale privind recunoașterea Unirii Basarabiei cu Țara (28 octombrie 1920) și coautor al faimoasei Convenții pentru definirea agresorului (3-5 iulie 1933), militant neobosit pentru consolidarea unității de stat, a independenței și integrității teritoriale a României Mari, pentru întărirea Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice, pentru cooperarea rodnică și pozitivă a Bucureștilor cu Franța, Anglia, Polonia, Iugoslavia, Grecia, Turcia, Cehoslovacia și U.R.S.S., prin tratate bilaterale sau în cadrul „fronturilor neagresive” oriental și european, unul dintre principalii autori ai Convenției de la Montreux din 1936 privind regimul Strâmtoarelor Mării Negre, rămasă în vigoare până astăzi, dascăl și orator de excepție, îmbinând un deosebit farmec personal cu o temeinică pregătire istorică și juridică, atât de necesare, toate, în arta

negocierilor, **Nicolae Titulescu**, a intrat în legendă încă din timpul vieții, se confundă – de multe decenii – cu *însăși diplomația*, în accepțiunea cea mai largă și, deopotrivă, cea mai limitată a termenului. Așa cum s-a observat cu deplin temei, la Centenarul nașterii sale, în 1982, „*despre activitatea lui Nicolae Titulescu s-a scris și se va mai scrie cu aceeași asiduitate și admirație tot atât timp cât nu se vor fi diminuat prețuirea și gratitudinea noastră pentru opera sa, indiscutabil una dintre culmile de manifestare a geniului românesc de oricând și de pretutindeni, de impunere a acestuia în conștiința universală*”¹. Întrucât, alături de I.I.C. Brătianu, Mareșalul Ion Antonescu, P.P. Carp, Iuliu Maniu și Vintilă I.C. Brătianu, de N. Iorga, Mircea Eliade și George Enescu, de Lucian Blaga și Liviu Rebreanu, de G. Călinescu și Mircea Eliade, de C. Brâncuși și Gh.I. Brătianu, de I.G. Duca, Take Ionescu și Grigore Gafencu, N. Titulescu se numără între personalitățile de excepție care, mult dincolo de limitele domeniilor ilustrate, au dat, în prima jumătate a veacului al XX-lea, maximă strălucire *României* și numelui de *român* pretutindeni în lume. Prin întreaga sa activitate politică, N. Titulescu a tins la crearea echilibrului ideal între organismul intern solid al statului român² și poziția lui internațională, aceasta îndeosebi după făurirea României Mari în 1918³. Din acest punct de vedere, de numele și de eforturile sale neobosite, ca și de acelea ale tuturor colaboratorilor săi apropiați sau mai depărtați și mulți, rămâne legat saltul ce s-a înregistrat în privința *statutului internațional* al României⁴, de la statul cu interese fie ignorate, fie „limitate”, cum era înainte de Războiul Mondial din 1914-1918 și, oficial, chiar după aceea, mai precis în vremea Conferinței Păcii de la Paris, la statul pe deplin suveran și independent în concertul națiunilor

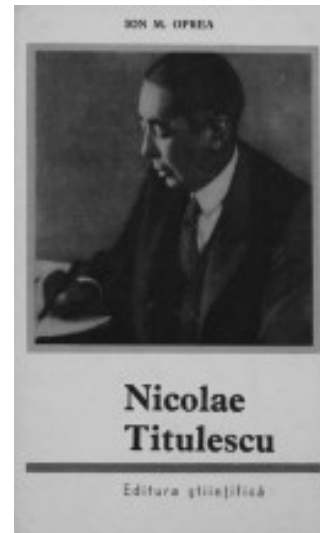
¹ Gh. Buzatu, coordonator, **Titulescu și strategia păcii**, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 17; ediția a II-a, anastatică, Tipo Moldova, 2010.

² Nicolae Titulescu, **Discursuri**, ediție Robert Deutsch, București, Editura Științifică, 1967, p. 110.

³ Vezi Ioan Scurtu, coord., **Istoria Românilor (1918-1940)**, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, **Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)**, București, Editura Paideia, 1999, *passim*.

⁴ Cf. Mircea Malița, **Diplomația. Școli și instituții**, ediția a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 449; Viorica Moisuc, **Acte fundamentale ale statutului politico-juridic al României în perioada 1918-1940**, în **Probleme de politică externă a României, II, 1918-1940**, București, Editura Militară, 1977, p. 13-195.

lumii, care s-a afirmat treptat între 1919 și 1939, solicitat și solicitând, cu succes, drepturi egale în raporturile cu toți partenerii mici, mijlocii ori mari, din epoca celui de-al doilea mandat al său ca ministru al Afacerilor Străine, dintre 1932 și 1936. Evenimentele care au succedat demiterii sale de la conducerea diplomației Bucureștilor, la 29 august 1936, au coincis cu preludiile și desfășurările brutale ale preistoriei Războiului Mondial din 1939-1945, fiind de natură să afecteze grav statutul internațional al României.

Cunoscutul om politic francez Édouard Herriot a definit admirabil această coordonată a acțiunii internaționale a României independente și suverane, referindu-se chiar la aportul lui N. Titulescu: „*Acest ministru al unei țări mici face politică în stil mare* (subl. ns.)”⁵. Că lucrurile au stat, în adevăr, astfel, în ceea ce-l privește pe strălucitul diplomat, să notăm și această constatare datorată titularului diplomației britanice (Anthony Eden) la aflarea știrii despre înlăturarea ministrului de Externe al României în 1936: „*Iată acum România reintrând în dimensiunile ei geografice* (subl. ns.)”⁶.

Personalitatea și activitatea lui N. Titulescu au stăruit, se înțelege, în atenția contemporanilor săi, români și străini⁷. Este cazul să precizăm că, în întreaga perioadă interbelică, presa română – cu unele excepții, explicabile – a găzduit cu larghețe ample știri privind demersurile lui N. Titulescu, succesele și declarațiile sale, comentarii asupra omului și operei. Marile agenții de presă și cotidiene străine au procedat deopotrivă, între prestigioasele ziare care nu l-au „ignorat” aflându-se: *The Times* și *Le Temps*, *Ce Soir* și *Journal des Débats*, *Le Matin* și *Daily Herald*, *Pravda* și *Izvestiia*, *Journal de Genève* și *Le Populaire*, *Daily Express* și *The New York Times* etc.⁸

⁵ Apud Genéviève Tabouis, **20 de ani de tensiune diplomatică**, traducere, București, Editura Politică, 1965, p. 154.

⁶ Vezi Hoover Institution on War, Revolution, and Peace. Hoover Institution Archives, Stanford University, Palo Alto, California, U.S.A., **N. Titulescu. Diary and Correspondence**, Box No. XVI, nepaginat.

⁷ Cf. o bibliografie N. Titulescu (Gh. Buzatu, ed., **Titulescu și strategia păcii**, p. 349-360), ca și contribuțiile ulterioare ale lui G.G. Potra, îndeosebi remarcabilul volum **Pro și Contra Titulescu**, editor George G. Potra, București, Editura Enciclopedică, 2003, X – 687 p.; ediție anastatică, Iași, Tipo Moldova, 2010.

⁸ La 23 septembrie 1936, deci după demiterea sa, *The Evening News* îl califică „the brilliant Titulesco”, iar Pertinax (în *L'Europe Nouvelle*, oct. 1936) – „la tête... de ce que les Allemands et les Italiens appellent le système français” (Hoover Institution Archives, **N. Titulescu. Diary and Correspondence**, Box No. XVI, *passim*).

FUNDAȚIA EUROPEANĂ TITULESCU

FUNDAȚIA EUROPEANĂ TITULESCU

NICOLAE TITULESCU

CORESPONDENȚĂ

VOLUMUL I
(1921-1931)

Partea I

Volum îngrijit de:
GEORGE G. POTRA

Colaboratori:

Delia Răzdolescu, Gilbert Monney Câmpeanu,
Daniela Boriceanu, Cristina Păușan

București, 2004

NICOLAE TITULESCU

OPERA POLITICO-DIPLOMATICĂ

IULIE 1927 – IULIE 1928

Partea a II-a

Volum îngrijit de:
GEORGE G. POTRA
COSTICĂ PRODAN

Au colaborat:

Daniela Boriceanu, Delia Răzdolescu, Cristina Păușan

București, 2003

Dintre marii contemporani ai lui N. Titulescu ori dintre colaboratorii săi ne-au lăsat mărturii W.S. Churchill și Anthony Eden, Genéviève Tabouis și A.F. Frangulis, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, M.M. Litvinov, Édouard Herriot și N.P. Comnen, Lucian Blaga și Sextil Pușcariu, Savel Rădulescu și G. Oprescu, N. Iorga, Iuliu Maniu și Gh.I. Brătianu, cu care, aceștia din urmă, n-a fost tot timpul în cele mai bune raporturi. Bineînțeles, omul și opera nu au fost neglijate de istorici, români și străini, cărora le datorăm mai multe lucrări speciale, temeinice și pline de noutăți și sugestii pentru aprofundarea studiilor titulesciene⁹.

⁹ Vezi, mai ales, Ion M. Oprea, **Nicolae Titulescu**, București, Editura Științifică, 1967; Walter M. Bacon Jr., **Nicolae Titulescu and Romanian Foreign Policy, 1933-1934**, Ann Arbor – London, University Microfilms International, 1977; idem, **Secret Papers on the Failure of Romanian-Soviet Negotiations, 1931-1932**, Stanford University, Hoover Institution Press, 1979; Jacques de Launay, **Titulescu et l'Europe**, Nyon, Byblos, 1976; George Macovescu, **Opera diplomatică a lui Nicolae Titulescu**, în N. Titulescu, **Documente diplomatice**, București, 1967; Savel Rădulescu, **Nicolae Titulescu (1882-1941)**, în **Diplomați iluștri**, I, București, Editura Politică, 1969; Gh. Buzatu, ed., **Titulescu și strategia păcii**, ediția citată; Adrian Năstase, **Nicolae Titulescu – contemporanul nostru/Nicolae Titulescu – notre contemporain**, București, Fundația Europeană Titulescu/Editura Metropol, 1995. Vezi, de asemenea, studiile documentate publicate de G.G. Potra, Eliza Campus, Ion M.

Domeniul respectiv a fost jalonat și de apariția simultană a *Documentelor diplomatice*¹⁰ ori a *Discursurilor*¹¹ diplomatului, valorificate parțial în prezent în cadrul colecției „**Opera Omnia**”. Penultimul volum menționat reunește, fără discuție, cele mai numeroase și unele dintre cele mai semnificative documente întocmite, expediate, semnate ori realizate cu colaborarea sau în spiritul convingerilor și indicațiilor lui N. Titulescu.

Pe urmele lui Jacques de Launay, Walter M. Bacon Jr., V.F. Dobrinescu, Gh. Buzatu, dar mai cu seamă G.G. Potra, studiile de specialitate din ultimii ani s-au întemeiat pe documentele diplomatice descoperite în Elveția și îndeosebi pe *arhiva personală* a ilustrului diplomat, aflată mai demult în posesia celebrei *Fundații Hoover* din cadrul Universității Stanford (Palo Alto, California, S.U.A.) aflată în ultimele două decenii la dispoziția tuturor cercetătorilor¹². De-a lungul anilor (1980, 1986, 1987), noi înșine am avut posibilitatea să investigăm întregul fond N. Titulescu¹³ păstrat în **Arhivele** prestigioasei instituții internaționale de studiere a istoriei mondiale a veacului al XX-lea care este **Hoover Institution on War, Revolution, and Peace. Hoover Institution Archives**, fondată în 1919 de către viitorul (pe atunci) șef al executivului american.

În context, trebuie să ne referim la inițiativele și rezultatele de excepție din ultimele două decenii¹⁴ ale **Fundației Europene Titulescu** din București.

Oprea, Viorica Moisuc, George Macovescu, Ilie Seftiuc, Robert Deutsch, Florin Constantiniu, V.F. Dobrinescu, Costin Murgescu, Constantin I. Turcu, Z. Avramovski, S. Mikulicz și M. Tejchman.

¹⁰ N. Titulescu, **Documente diplomatice**, ediție George Macovescu și colab., București, Editura Politică, 1967, 894 p.

¹¹ Idem, **Discursuri**, ediția citată.

¹² Pentru detalii, vezi Gh. Buzatu, ed., **Titulescu și strategia păcii**, p. 69 și urm.; Gh. Buzatu, **Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial**, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 309 și urm. Menționăm, de asemenea, că fondul Arhivelor Hoover este disponibil pe Internet.

¹³ Valorificat începând din 1982, la centenarul nașterii ilustrului diplomat – Gh. Buzatu, ed., **Titulescu și strategia păcii**, *passim*.

¹⁴ Nu putem neglija, neîndoindu-ne, informațiile difuzate în același răstimp pe Internet, unele demne de tot interesul, precum: http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Titulescu; http://romani_adevarati.blogspot.com/2008/01/nicolae_titulescu.html; http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Index:Ministrii_de_Externe.

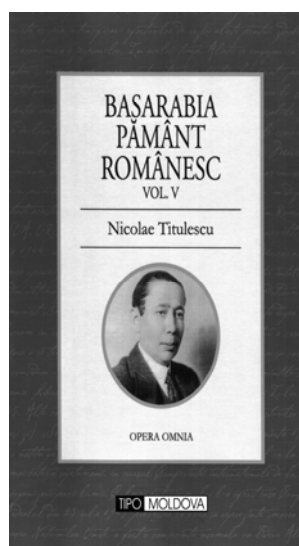
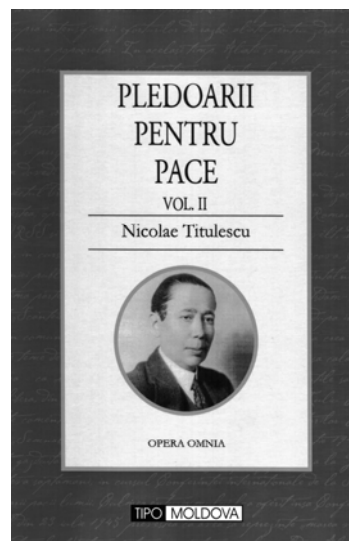
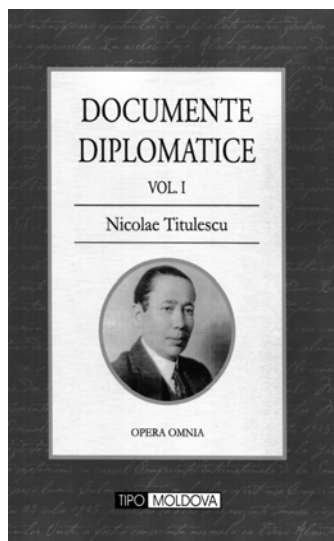
Coordonatorii și colaboratorii Fundației, în prima ordine Profesorii **Adrian Năstase** și **G.G. Potra**, ne-au rezervat în acest răstimp surpriza unui veritabil **recital Nicolae Titulescu**. Astfel, **Fundația** a valorificat, în condiții grafice excepționale, numeroase și solide lucrări **de** sau **despre Nicolae Titulescu** ce întregesc, în chip fericit, seria cărților fundamentale apărute anterior privind activitatea fostului lider al diplomației române interbelice, unele deja menționate, precum: volumele **Documente diplomatice**, redactor responsabil George Macovescu, București, 1967; biografia datorată lui I.M. Oprea, București, 1966; **Pledoarii pentru pace**, editori G.G. Potra și C. Turcu, București, 1996 și, nu mai puțin, **Titulescu și strategia păcii**, coordonator Gh. Buzatu, Iași, 1982. În tradiția acestor puncte de reper ale istoriografice, cărora trebuie să le adăugăm în principal edițiile Walter Bacon, V.F. Dobrinescu și Jacques de Launay, volumele recent apărute sub egida **Fundației Europene** inaugurează un veritabil program științific în domeniul studiilor titulesciene. Iată de ce, cu siguranță, considerăm că nu vom abuza de răbdarea cititorului dacă, în context, reținem unele dintre realizările programului la care ne refeream: G.G. Potra și colaboratori, **Nicolae Titulescu, un mare Român, un mare European, un mare Contemporan**, București, 2002; Adrian Năstase, **Nicolae Titulescu. Contemporanul nostru/ Notre contemporain**, ediția a II-a, București, 2002; **Pro și contra Titulescu**, ediție G.G. Potra, București, 2002; Emil Păunescu și colaboratori, **N. Titulescu – N. Raicoviceanu. Mărturiile unei prietenii**, București, 2003. Aceștia, li s-au adăugat primele trei volume (dintr-o serie de cel puțin 16) din seria monumentală **Opera politico-diplomatică a lui Nicolae Titulescu**, editată prin grija lui G.G. Potra și a colaboratorilor săi (București, 2003-2004). Programul lansat cu aceste volume acoperind perioada iunie 1927 – august 1928 se anunță nu numai cel mai ambițios, dar, din câte cunoaștem, și cel mai consistent și realist, cu cele mai temeinice șanse de a fi tradus în viață. Iată de ce vom reține, din **Cuvântul înainte** al prof.univ.dr. Adrian Năstase la cel dintâi volum al **Operei politico-diplomatice**, constatarea potrivit căreia valorificarea integrală a creației titulesciene reprezintă „o datorie” față de cei ce au fost și „un dar pentru generațiile actuale și viitoare”, demersul specialiștilor angrenați în proiect fiind unul „*de mare complexitate și anvergură*”¹⁵.

Casa Editorială „**Tipo Moldova**” din Iași, în spiritul programului

¹⁵ Apud N. Titulescu, **Opera politico-diplomatică. Iulie 1927 – iulie 1928**, I/1, volum îngrijit de G.G. Potra, Costică Prodan și colaboratori, București, Fundația Europeană Titulescu, 2003, p. V-VIII.

Colecției „**Opera Omnia**”, inaugurată la 23 noiembrie 2009, își propune retipărirea – în ediții anastatice – a unora dintre **cele mai cunoscute cărți** purtând semnătura lui Nicolae Titulescu ori studii consacrate ilustrului diplomat român.

Fapt cu totul remarcabil, evenimentul editorial precede împlinirea a 70 de ani de la trecerea lui Nicolae Titulescu în rândul celor dreپți, la 17 martie 1941.

N. Titulescu – 70 years after his death

Summary

On the basis of the new documents and a rich bibliography, Gh. Buzatu submits to the reader a brief examination of diplomatic exceptional activity of N. Titulescu (1882-1941). In this context, the author reveals that the Publishing House „Tipo Moldova” in Iași, in the spirit of the program series „Opera Omnia”, which was inaugurated on 23 November 2009, aims to reprint – in editions anastatic – some of the most popular books bearing the signature of Nicholas Titulescu or studies on the illustrious diplomat.

Actually quite remarkable, editorial event precedes the celebration of 70 years from Nicholas Titulescu among the righteous, on 17 March 1941.